

20. 2. 2024

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Smluvní pokuta a úrok z prodlení

Smluvní pokuta sjednaná pro případ prodlení a úrok z prodlení jsou dva funkčně podobné instituty, které sankcionují prodlení smluvní strany se splněním povinnosti. Pokud připravujete smlouvu nebo vás čeká její podpis, měli byste rozumět tomu, jaké jsou mezi nimi odlišnosti.

Mezi smluvní pokutou a úroky z prodlení jsou rozdíly. Společné však mají to, že vás mohou dostat do pořádných problémů.

Dlužník se dostává do prodlení v případě, že neplní řádně a včas svůj dluh. Vedle práv a povinností souvisejících s prodlením, jako je např. možnost věřitele odstoupit od smlouvy nebo skutečnost, že dlužník v době svého prodlení nese nebezpečí škody na věci, vzniká dlužníkovi u peněžitých dluhů ze zákona povinnost zaplatit úrok z prodlení. Současně mají smluvní strany možnost mezi sebou ujednat smluvní pokutu. Oba instituty jsou upraveny v zákoně č. [89/2012](#) Sb., občanském zákoníku.

Obdobná funkce, podstatné rozdíly

Mezi úroky z prodlení a smluvní pokutou nenalezneme z hlediska jejich preventivní funkce (ve smyslu motivace dlužníka k řádnému plnění) zásadní rozdíl. Hrozbu smluvní pokuty si ovšem dlužník zpravidla více uvědomuje, jelikož je oproti úrokům z prodlení výsledkem dvoustranného jednání.

Oba instituty plní i kompenzační funkci, tzn. nahrazují určitou ztrátu, kterou utrpěla strana, jejíž smluvní partner porušil své povinnosti. Úroky z prodlení se však podle zákona započítávají na náhradu škody a smluvní pokuta náhradu škody vylučuje. Obě tato zákonná pravidla však lze smluvně modifikovat.

Poslední společnou funkcí je funkce sankční. Úrok z prodlení sankcionuje pozdní uhrazení peněžitého závazku. Smluvní pokuta sankcionuje porušení smluvní povinnosti, ať už jde o peněžité plnění či nikoliv.

V případě prodlení s plněním peněžitého závazku nastupuje zákonný úrok z prodlení automaticky. Pokud chtějí strany změnit jeho výši nebo sankční funkci tohoto institutu ještě umocnit doplněním smluvní pokutou, je potřeba toto zakotvit do smlouvy. Nelze ale postupovat zcela bezhlavě, naopak je potřeba vzít v úvahu požadavek přiměřenosti jak pro samostatně smluvně stanovený úrok z prodlení či pro smluvní pokutu, tak o to více pro jejich kombinaci. Je také nutné mít na paměti započítávání úroků z prodlení a smluvní pokuty na náhradu škody. Pokud se chcete započítávání vyhnout, je také nutné to zanést do smlouvy.

Podrobně rozebrané rozdílnosti obou institutů následují.

Povaha a vznik

Prvním a zřejmým rozdílem mezi oběma instituty je jejich povaha. V případě úroku z prodlení se jedná o zákonný nástroj. V případě smluvní pokuty, jak vypovídá název tohoto institutu, se jedná o nástroj smluvní.

Jsou-li splněny zákonné podmínky, vzniká věřiteli právo na zaplacení úroků z prodlení ze zákona.

Postačí tedy, aby byl dlužník v prodlení se splněním peněžitého dluhu, za toto prodlení byl odpovědný a zároveň aby věřitel splnil všechny své povinnosti.

Právo na zaplacení úroků vzniká věřiteli přímo ze zákona od prvního dne prodlení dlužníka, a to bez nutnosti věřitele učinit oznámení o tom, že úrok bude požadovat nebo jakkoliv jinak aktivně konat.

Smluvní pokutu a její výši si musí smluvní strany ujednat. Z logiky věci předem, ačkoliv vyloučeno zřejmě není ani sjednání smluvní pokuty ex post. Rozdílem oproti úroku z prodlení je, že smluvní pokuta se může vázat nejenom k peněžitému plnění, ale může zajišťovat i plnění nepeněžité.

Právo na řádně sjednanou smluvní pokutu vzniká porušením peněžité či nepeněžité smluvní povinnosti. Důležitá je také domluvená splatnost smluvní pokuty. Pro případ, že se strany na splatnosti nedomluví, musí věřitel dlužníka k zaplacení smluví pokuty vyzvat.

Vztah k hlavnímu závazku

Úrok z prodlení je příslušenstvím pohledávky (příslušenstvím pohledávky jsou úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním). Považuje se za opěťující se dávku, kterou lze přiznat i do budoucna. Oproti tomu smluvní pokuta představuje samostatnou pohledávku, samostatné majetkové právo.

V případě smluvní pokuty (vedlejší závazek) se mluví o její závislosti na hlavním závazku. Tato závislost je podstatná hlavně v době vzniku smluvní pokuty, kdy ji bez hlavního závazku není možno sjednat. Ovšem po vzniku práva na zaplacení smluvní pokuty dochází ke změně tohoto závislého vztahu a smluvní pokuta se „osamostatňuje“. Toto osamostatnění má význam např. pro úroky z prodlení ze smluvní pokuty, kdy v případě prodlení s její úhradou na ně automaticky vzniká nárok.

Výše

Výše úroků z prodlení je pro případ, že si strany neujednají jinak, stanovena nařízením vlády. Podle nařízení vlády výše úroku z prodlení v současnosti činí 14, 75 % p.a., pokud k prodlení dojde během 1. pololetí roku 2024. Pokud k prodlení došlo ve druhém pololetí roku 2022 nebo prvním či druhém pololetí roku 2023, je výše úroku 15 % p.a. Pokud k prodlení došlo v prvním pololetí roku 2022, platí výše úroku 11,75 % p.a.

Občanský zákoník připouští, aby si strany dohodly jinou výši úroku z prodlení, žádný výslovný limit přitom nestanoví. Případná nepřiměřenost výše smluvních úroků se posuzuje korektivem základních zásad soukromého práva, zejména principem dobrých mravů a zákazu zneužití práva. Následky nepřiměřenosti ujednané výše úroků z prodlení jsou různé, může jít o neplatnost, neúčinnost či zdánlivost (neexistenci). Např. u spotřebitelských smluv bude důsledkem nepřiměřené sazby zakládající „významnou nerovnováhu“ v neprospěch spotřebitele zdánlivost takového ujednání.

Smluvní pokuta může být stanovena jako jednorázová nebo opakující se. Může být určena fixní částkou nebo jako procento či podíl z jiné částky (obvykle z ceny věci, které se smlouva týká). Její výše by měla být stanovena s ohledem na funkci smluvní pokuty, tedy motivovat dlužníka k řádnému plnění smluvních povinností. Zároveň musí být přiměřená vzhledem k okolnostem daného případu, zejm. hodnotě plnění nebo zajišťované povinnosti. Podobně jako u úroku z prodlení zákon nestanovuje u smluvní pokuty výslovné limity. Ani judikatura neudává jasnou odpověď na otázku, jaká výše smluvní pokuty je ještě přiměřená, neboť jsou vždy určující právě okolnosti případu. Obecně však nepřiměřená většinou nebude smluvní pokuta do výše 0,5 % z dlužné částky denně.

V případě, že je smluvní pokuta nepřiměřená, umožňuje zákon soudu uplatnit tzv. moderační právo. Soud může smluvní pokutu na návrh dlužníka snížit, a to s přihlédnutím k hodnotě a významu

zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí. Kromě tohoto moderačního práva může soud přistoupit k prohlášení smluvní pokuty za neplatnou.

Úrok z úroku

Úrok není ani u jednoho z institutů vyloučen. Pro smluvní pokutu jakožto samostatnou pohledávku vznikají úroky z prodlení v případě prodlení se zaplacením smluvní pokuty ze zákona. Naproti tomu úrok z prodlení z příslušenství pohledávky (vč. úroku z prodlení) si musí smluvní strany výslovně ujednat.

Promlčení

Pro oba instituty se uplatňuje promlčecí lhůta tři roky, pokud se strany nedohodly jinak. Rozdílem je, že pro úroky z prodlení začne plynout dnem následujícím po splatnosti jistiny, a to jednorázově jako celek, nikoli za každý den trvání prodlení.

Promlčení smluvní pokuty je o něco komplikovanější s ohledem na její závislost na hlavní pohledávce. Pokud dlužník úspěšně uplatnil námitku promlčení hlavní pohledávky, věřitel má přesto možnost se domáhat zaplacení smluvní pokuty, na kterou mu vzniklo právo před promlčením pohledávky. Domáhat se smluvní pokuty, na kterou vzniklo právo po promlčení hlavního závazku, není možné. Smluvní pokuta určená procentní sazbou za každý den prodlení se promlčuje za každý jednotlivý den prodlení samostatně.

Náhrada škody

Úroky z prodlení se započítávají na náhradu škody, není-li sjednáno jinak. Pokud se tedy strany svým ujednáním neodchýlí od zákona, nahrazuje se jen škoda převyšující výši úroků z prodlení.

Smluvní pokuta, označovaná také jako „paušalizovaná náhrada škody“, v podstatě nahrazuje náhradu škody i v případě, že škoda převyšuje smluvní pokutu. Smluvní strany se ovšem mohou dohodnout, že smluvní pokuta náhradu škody nevyklučuje. Takové ujednání je přípustné, přestože to zákon explicitně neuvádí.

Souběh úroků z prodlení a smluvní pokuty

Je možné sjednat si vedle úroků z prodlení také smluvní pokutu za prodlení. V případě souběhu však bude posuzována přiměřenost výše obou institutů přísněji. Při tomto posouzení se bude samozřejmě vycházet z okolností daného případu.

Přehledné srovnání

	Úrok z prodlení - § 1970 OZ	Smluvní pokuta - § 2048 OZ
Právní úprava	<i>Po dlužníkovi, který je v prodlení se splácením peněžitého dluhu, může věřitel, který řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti, požadovat zaplacení úroku z prodlení, ledaže dlužník není za prodlení odpovědný. Výši úroku z prodlení stanoví vláda nařízením; neujedná-li strany výši úroku z prodlení, považuje se za ujednanou výše takto stanovená.</i>	<i>Ujednají-li si strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda.</i>

Povaha a vznik	<ul style="list-style-type: none"> • Zákonný nástroj ochrany věřitele • Právo na zaplacení vzniká ze zákona (postačí, aby byl dlužník v prodlení se splněním peněžitého plnění) • Vzniká od prvního dne prodlení dlužníka, bez nutnosti věřitele informovat 	<ul style="list-style-type: none"> • Smluvní nástroj ochrany věřitele • Nutné přímé ujednání stran o pokutě a její výši • Lze vázat i k nepeněžitému plnění • Právo na ni vzniká porušením peněžité či nepeněžité smluvní povinnosti • Důležitá je také splatnost; pokud ujednána není, je třeba dlužníka vyzvat k zaplacení
Vztah k hlavnímu závazku	<ul style="list-style-type: none"> • Příslušenství pohledávky • Lze přiznat do budoucna 	<ul style="list-style-type: none"> • Samostatná pohledávka (samostatné majetkové právo) • Je závislá na hlavním závazku (původní pohledávce), bez něj nevznikne • Po vzniku práva na smluvní pokutu se „osamostatňuje“ a trvá dál i po zániku původní pohledávky
Výše	<ul style="list-style-type: none"> • Ujednaná mezi stranami (zpravidla procentní sazbou) nebo určená dle nařízení vlády • Nesmí být nepřiměřeně nízká ani vysoká • Následky nepřiměřenosti výše jsou podle okolností různé, zejm. zdánlivost ujednání (neexistence), neúčinnost či neplatnost; nepřiměřeně nízké úroky může soud v rámci moderačního práva zvýšit 	<ul style="list-style-type: none"> • Jednorázová nebo opakující se • Vymezena fixní částkou nebo jako procento či podíl z jiné částky • Nesmí být nepřiměřeně vysoká • Soud může nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu na návrh dlužníka snížit; pokud nepřiměřenost smluvní pokuty založí rozpor s dobrými mravy, může být také prohlášena za neplatnou
Úrok z prodlení	<ul style="list-style-type: none"> • Úrok z prodlení z úroku z prodlení musí smluvní strany výslovně ujednat 	<ul style="list-style-type: none"> • Při prodlení se zaplacením smluvní pokuty vzniká nárok na úrok z prodlení ze smluvní pokuty ze zákona
Promlčení	<ul style="list-style-type: none"> • Uplatňuje se promlčecí lhůta 3 roky, není-li sjednáno stranami jinak • Začíná plynout dnem následujícím po splatnosti jistiny, a to jednorázově jako celek 	<ul style="list-style-type: none"> • Uplatňuje se promlčecí lhůta 3 roky, není-li sjednáno stranami jinak • Běží u každého jednotlivého práva na smluvní pokutu samostatně • I přes námitku promlčení hlavní pohledávky se lze domáhat práva na smluvní pokutu vzniklého před tímto promlčením • Nelze se domáhat práva na smluvní pokutu vzniklého po promlčení hlavní pohledávky
Náhrada škody	<ul style="list-style-type: none"> • Započítávají se na náhradu škody • Nahrazuje se jen škoda převyšující výši úroků z prodlení, není-li sjednáno jinak 	<ul style="list-style-type: none"> • Nahrazuje náhradu škody, a to i v případě, že škoda převyšuje smluvní pokutu • Lze však smluvně ujednat jinak; typicky, že vznik nároku na smluvní pokutu ani její uhrazení se nedotýká nároku na náhradu škody

JUDr. Martin Fejférek, LL.M.
Advokát

[FFK Legal, advokátní kancelář, s.r.o.](#)

Kancelář Praha:
Slezská 949/32
120 00 Praha 2 - Vinohrady

Kancelář Most:
Josefa Lady 2106/1
434 01 Most

Tel.: +420 724 324 299

E-mail: info@ffk-legal.cz

Další články:

- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)
- [Když model počítá správně, ale závěr je zavádějící: limity AI při oceňování podniků](#)
- [Vyčlenění rodinných nemovitostí \(i v podobě podílu v bytovém družstvu\) do svěřenského fondu](#)
- [Sport versus EU - aktuální sportovní kauzy rozhodované Soudním dvorem EU](#)
- [Dokazování negativních skutečností ve sporném řízení](#)
- [Neoprávněný odběr elektřiny - překvapení vlastníka?](#)
- [Rodič u dítěte v nemocnici: právo na přítomnost neznamená bez dalšího právo na přespání na jip/jirp](#)
- [Pokuta za švarcsystém kurýrů Rohlíku potvrzena Ústavním soudem](#)
- [Metropolitní plán schválen. Je Váš projekt v bezpečí?](#)
- [Posouzení shody dle AI Act - zkušenosti z praxe](#)